

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis, Et Breviarii Romani.

In quibus origo cuiusque Ritus, causae historicae, vel mysticae, ex
maiorum ingenio, Theoria, Praxis, obligatio, & exquisitus vsus, additis
opportune Decretis omnibus S. Rituum Congreg. quàm breuissimè
explicantur.

Gavanti, Bartolommeo

Venetiis, 1647

De Oratione Dominica, & alijs vsque ad factam communionem. 10.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9500

4 In Missa solemnī cum Celebrans dicit, *Per quem hæc omnia, & cet.* Diaconus facta Sacramento genuflexione, accedit ad dexteram Celebrantis, & quando opus est, in discooperit Calicem, & cum Celebrante adorat: similiter cooperit, & iterum genuflectit. n Cum incipit, *Pater noster*, idem vadit retro post celebrantem, facta prius Sacramento genuflexione, ubi stat, dum dicitur *Oratio Dominica*.

m Discooperit Calicem. Habet Durād. libro 4. cap. 46. ad ea verba; *Per ipsum, & c.* Dum fiūt cruce, Diaconus retineat duobus digitis dextræ manus pedem Calicis. *Cerem. Episcop. lib. 1. cap. 9.* & habet mysterium, de quo infra in expositione mystica Missæ.

n Cum incipit, *Pater noster*. Facta genuflexione, Diaconus vadit post Celebrantem; quod docetur etiam à Durando loc. citato. Regula vero est, quod Diaconus (non alij) cum Celebrante genuflectente genuflectat, si solus eidem assistit.

De Oratione Dominica, & alijs vsque ad factam Communionem. X.

1 Celebrans cooperto Calice, adoratoque Sacramento erigit se, & manibus extensis hinc inde super Altare intra Corporale positus, dicit intelligibili voce, o *Per omnia sæcula sæculorum*, & cum dicit, p *Oremus*, iungit manus, caput Sacramento inclinans. Cum incipit, q *Pater noster*, extendit manus, & stans oculis ad Sacramentum intentis, prosequitur vsque ad finem. Responso a ministro. i *Sed libera nos à malo*, & à Celebrante submissa voce, *Amen*, manu dextera, pollice & indice non disjunctis, Patenam aliquantulum purificatorio extergens, eam accipit inter indicem & medium digitos, quam tenens super Altare erectam, sinistra super Corporale posita, dicit secreto i *Libera nos quaesumus, & cet.*

o *Per omnia sæcula sæculorum*. Cui manibus extensis super Altare, & voce intelligibili: idem videndi sunt qui supra, in simili casu initio Præfationis, & præsertim *Innocen. III. lib. 5. cap. 12.* ut populus nimirum ratificet quæ secreto peracta sunt cum verbo. *Amen*. Idem habetur in *Liturgia S. Petri*.

p *Oremus*. Sicut ad, *Oremus*, caput inclinatum, ita erigit illud statim, ad, *Præceptis salutaribus, & c.* quod dicit manibus iunctis, quas deinde extendit ad, *Pater noster*, Præfatio, *Præceptis salutaribus, & cet.* vetustior est, quam plerique arbitrantur. *Ordo Roman. Alcuin. meminit, & Amal. lib. 3. cap. 20.* Tribuitur Sancto Gregor. à *Radul. prop. 23.* sed videtur esse S. Cypriani tract. de *Oratione Dominica*: apud *Durant. lib. 2. cap. 47.* & additur tanquam

præludium Orationis Domini, quia sola à Deo fuit formata, *Oddo Camerac.*

q *Pater noster*, *Oratio Dominica* ab Apostolis ipsis usurpata fuit in Missa secundum omnes: nec Missa, ut dictum est supra, ex *Gregorio lib. 7. epist. 63.* constabat alijs patribus. quam Consecratione & Oratione Dominica. *Hier. lib. 3. aduers. Pelag.* scribit. Christum Dominum docuisse Apostolos, ut quotidie in corporis eius sacrificio credentes audeant loqui: *Pater noster, & c.*

Cum ergo à *Ruper. libro 2. cap. 15.* dicitur auctor S. Gregor. intellige, vel cum restituisse Missæ; vel determinasse tempus ante Sacramenti sumptionem, nam S. *Ambrosius* eam recitari post Canonem testatur libro 5. de *Sacrament. cap. 4.* & *August. de se fatetur idem, sermone in vigi-*

vigilia Pasche: forte S. Greg. hoc idem fanciuit: vel statuit; quod à solo diceretur Sacerdote, non à populo, vt Grecis mos erat, & indicatur in *Liturgia Sancti Petri Greg. ca. eundem Gregor. lib. 7. epist. 63.*

Alta voce dicitur, ex *Liturgia Sancti Petri citata*: tum quia comunis Oratio est, vt ex *Cypriano Sermonem 6. notat Amalar. ca. 9.* tum quia hac ratione populus eam discere potest, ex *Augustino epistola 42. inter 50.* tum quia sumpta est de Euangelio, *Durand. lib. 1. ca. 47.* & dum Sacerdos eam dicit, extendit manus, *Idem ibid.*

An verò sit extra Canonem? concedit *Alcuin. cum Amalario locis citatis*, & aperte id sentit *S. Gregor. epistola 63.* dum post Canonem vult eam recitari: sed & in Parasceue dicitur, quòd Canon omititur, ergo non est de Canone. oppositum docet *Innoc. III. lib. 5. cap. 17.* qui vult eandem esse finem Canonis *Bellarmin. libr. 2. cap. 26.* & *Azor. lib. 10. cap. 37. q. 9.* sentiunt cum *Alcuino.*

1 *Sed libera nos à malo.* Clerum respondere hoc solitum esse testatur *Durandus cap. 49.* & Sacerdotem item secreto subdere, *Amen.* Dicitur autem secreto, ad significandum, quod nos latet an exaudiamus in Oratione Dominica data nobis à Christo; & Deus hoc vult latere, ne torpeamus, *Rub. libro 2. cap. 69.* male quidam dicunt etiam secreto, *Sed libera, &c.* quod à ministro tantum dici debet. & eam mysticam rationem affert hoc loco *Angelus Contus de Mysterijs Missae, p. 5. c. 1.* quod nimirum tacet hæc verba Sacer-

dos, in quibus petimus liberari à malo culpæ præsentis; sicut in præcedentibus postulamus à præteritis, & à futuris liberari; ne videatur, inquit, sacerdos tunc temporis esse reus peccati mortalis. eadè vero dicit populus cõuenientius, cui dein de Sacerdos bene precatur, dum secreto subdit: *Amen.* sed idem sacerdos statim sibi quoq; optat, & petit liberari à præteritis, præsentibus, & futuris ea prece. *Libera nos, &c.* Dicit ille: secreto conuenit, non publice, hoc petere Sacerdotem. Valeat, mystica est ratio.

1 *Libera nos quæsumus,* Habet *Ordo Romanus.* volunt aliqui additum esse à Sancto Gregorio cum Præfatione prædicta. innuit *Radulph. loco citat.* expresse docet *Gemma lib. 1. c. 90.*

Quæritur autem: Cur hoc loco solus Andreas cum Petro & Paulo nominatur? at quis nesciat Sanctum Gregorium erga hunc Apostolum propensiosem fuisse, cuius nomine ædificauit monasterium, ad Cluuium Scauri? frater Petri est, prius vocatus, in Cruce cum Petro, & Christo obiit; habetur hæc Oratio in *Liturgia Sancti Petri*; sed nomina Petri, & Pauli fuere addita, post mortem eorundem. nomen Andrea non est cum ijs: & licet habeatur in Ambrosiano ritu? quia tamè ibidem est etiam Ambrosij nomen, a recentioribus vtrunque additum fuisse patet. in *Missali M. S. de Vrbe antiquissimo* tribus Apostolis, Petro, Paulo, Andrea, quartum legi additum Bartholomæum. est textus vere singularis, sed monasticus, non Romanus. quod tamen adnotare volui in gratiam S. Apostoli mei.

- 2 *Antequam celebrans dicat; da propitius pacem: elouat manu dextera patenam de Altari, & t seipsum cum ea signat à fronte ad pectus signo Crucis dicens, da propitius pacem in diebus nostris. Cum signat se, manum sinistram ponit infra pectus; deinde u patenam ipsam osculatur: & prosequens: vt ope misericordie tuae, &cet. submittit patenam Hostia, quam indice sinistro accommodat super patenam, discooperit Calicem, & genuflexus Sacramentum adorat: tum se erigens, accipit Hostiam inter pollicem, & indicem dextra manus, & cum illis, ac pollice & indice sinistra manus eam super Calicem tenens, x reuerenter frangit per medium, dicens, Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, & mediam partem, quam inter pollicem & indicem dextra manus tenet, ponit super patenam: de alia media, quam sinistra manu tenet, y frangit cum pollice & in-*

Et indice dextra manus particulam prosequens. Qui tecum vivit, & regnat, &c. Et eam inter ipsos dextra manus pollicem, & indicem retinens, partem maiorem, quam sinistra tenet, adiungit media super Patenam positam, interim dicens, In unitate Spiritus Sancti Deus, & particulam Hostie, quam in dextera manu retinuit, tenens super Calicem, quam sinistra per nodum infra Cuppam retinet, intelligibili voce dicit, Per omnia secula seculorum. R. Amen. Et cum ipsa particula signans 2 ter à labio ad labium Calicis dicit, a Pax Domini sit semper vobiscum. R. per Ministrum: Et cum spiritu tuo, particulam, quam dextera manu tenet, immitit in Calicem dicens secreto, b Hæc commixtio & consecratio Corporis, &c. deinde pollices & indices, super Calicem aliquantulum tergit, & iungit, Calicem palla cooperit, & genuflexus Sacramentum adorat, surgit, & stans iunctis manibus ante pectus, capite inclinato versus Sacramentum dicit intelligibili voce, c Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, & dextera percutiens sibi pectus, sinistra super Corporale positam, dicit, miserere nobis: & deinde non iungit manus, sed iterum percutit sibi pectus, cum dicit secundo, miserere nobis: quod & tertio facit, cum dicit, dona nobis pacem.

t Seipsum cum ea signat. Signabat faciẽ tantum cum patena signo Crucis, ait Innocentius III. libro 6. c. 1. alij signabant se ait Durand. c. 50. & hic ritus est congruentior à fronte ad pectus, signoque Crucis integro, vt declaravit S. Rituum Congr. die 13. Martij 1627.

u Patenam ipsam osculatur. ita Ordo Romanus. ad ea tamen verba: da propitius pacem: quasi per osculum huiusmodi pax à Deo petatur, vt ex verbis patet.

x Reuerenter frangit. Habet Dionys. cap. 3. Ecclesiast. Hierarch. & ex latere dextero, Microlog. cap. 17. & ad ea; Per eundem Dominum nostrum, vt in hac Rubrica. frangit autem super Calicem, ex Radulph. 23. ad cautelam, inquit Hugo Victorin. de spec. obseru. Miss. lib. 2. cap. 39. & incipit à superiori parte Hostiæ, sicuti signum Crucis incipit fieri ab eadem superiori parte.

y Frangit particulam. tradit Microlog. cap. 17. Sed quaritur, vnde præcidenda sit hæc particula, à parte superiori, an ab inferiori dimidiatæ iam Hostiæ? ex Durando cap. 51. numero 7. conijcio, quod à parte superiori: ex præmissarum duarum partium, ait, in patena coniunctione, post totam fractionem, duo resultant quasi cornua in modum Luna, & illa versus Calicem. ergo de superiori parte fuit præcisa, accedit expositio mystica Sergij. Papæ cap. Triforme de consecr. distinct. 2. qui in oblata in Calicem missa corpus

Christi, quod resurrexit, designari docet. ergo in parte oblatæ superiori & nobiliori est designanda: in Parte comesta, Christum ambulante super terram, & est pars deposita cum dextera manu: in parte altera, quæ reseruabatur, ad finem mûdi in sepulcris membra Christi quiescentia. Hæc ille. Docent denique aperte, à summo Hostiæ præcidendam eam esse Crassus lib. 2. cap. 4. & Petrus Ruz in suo Caremoniali.

Sed ex Ordine Romano præcidi debet de imo Hostiæ. Qui, Pontifex, de ipsa Sancta (in duas partes diuisa) quam morderat (sumendo superiorem partem) ponit in Calicem: id est, partem inferiorem Hostiæ: faciens Crucem ter, dicendo: Fiat commixtio est. Hæc ibi & est in vsu communiori.

z Ter à labio. De trina Cruce, & cum verbis, Pax Domini, mentio expressa habetur apud Microlog. c. 17.

a Pax Domini, &c. Pacis annûciatio indicatur à Dionys. cap. 3. Ecclesiast. Hierar. & à Sancto Clemente lib. 8. Constitut. Apostol. cap. 18. cui omnis populus respondebat: & cum spiritu tuo. Ambrosio tribuit Hugo Viet. de offi. Ecclesiæ libro 2. cap. 11. Innocentio Primo Gemma lib. 1. cap. 90. Rabanus autem lib. 1. in additione, tradit, cû particula tangi quatuor latera Calicis; sed vsus obtinuit, quod à labio ad labium fiant Cruces sine tactu.

b Hæc commixtio. Habetur in Ordine Ro-

Romano. & Microl. cap. 18. & 23.

c. Agnus Dei. Dicitur, *In Liturgia Sancti Petri citat.* eamdemque in Missa post defunctorum memoriam præcationem haurit *Durant. libro 2. cap. 53. ex Concil. Niceno.* fortasse statuit Sergius, quem omnes faciunt Auctorem; ut sicuti in *Liturgia Sancti Petri:* semel dicebatur, ita deinde ter diceretur; vel, ut à Clero & populo cõtaretur; ut ait *Baron. An. 701.* putat *Iuo Carnot. sermone de conuen.*

noni, & veteris sacrificij, propter trinam portionem Hostiæ ter dici.

In fine dicebatur ter: *miserere nobis,* ut hodie quoque in Ecclesia S. Ioannis Lateranen. Romæ, ex *Albert. de Offic. Missæ, & Durandus testatur cap. 52.* postea vero, ex *Innocent. III. lib. 6. cap. 4.* irruentibus varijs persecutionibus cœpit ubique ferè dici tertio: *dona nobis pacem,* quod tamen *Ang. Rocca libro 1. de Campan. ca. 18.* tribuit lo. XXII.

3 Tunc manibus iunctis super Altare positis, oculisque ad Sacramentum intentis, inclinatus dicit secreto, d. Domine Iesu Christe, &c. Qua Oratione finita, si est e daturus pacem, osculatur Altare in medio, & instrumentum pacis ei porrectum à Ministro iuxta ipsum ad dextram, hoc est, in cornu Epistola genuflexo, & dicit, f Pax tecum. Minister respondet, Et cum spiritu tuo. Si non adsit qui huiusmodi instrumentum pacem recipiat à Celebrante, pax non datur, etiam si illius datio Missæ conueniat: nec osculatur Altare, sed dicta præmissa Oratione, statim subiungit alias Orationes, ut in Ordine Missæ.

d Domine Iesu Christe. Hæc oratio pro pace, non est apud antiquos. *Durand. eã obiter indicat cap. 53.* sed habetur in *Missali M. S. Vaticano vel. 4743.* cum duabus sequentibus.

e Daturus pacem osculatur, &c. refert *Durand. ibidem.* de quibusdam, alijs osculantibus Hostiam, alijs Calicem, alijs Altare; quasi à Christo pacem alijs dandã accipiant prius, & per pacem fiat præparatio ad communionem, & susceptionem Sacramenti vnitatis, & pacis, ex *Sancto Th. tertiap. q. 83. art. 4. in corp.* quod indicat etiam *Dionys. cap. 3. Ecclesiast. Hierarch.*

Tabellam verò sacram ad osculum pacis asserit ita dictam, & inductam in usum *Baron. An. 45. nu. 26.* tanquam cautelam contra fraudes, quæ arte diaboli inter se inuicem, osculantes irrepserat, per osculum autem datur pax ex instituto Apostolico, vnde *Paul. Rom. 16. 1. Corinth. 16. Salutate vos inuicem in osculo sancto.* Verum hoc loco dari pacem, quamuis *Berno de offic. Missæ capit. 25.* Decreto Sancti Leonis II. factum esse censeat; tamen alij numero plures *Innocentio I. id tribuunt, ex Epistola 1. eiusdem cap. 1. ad Decentium. de consecr. distinct. 2. Pacem.* Gauant. Rubr. Miss.

nam idem asserunt *Amalar. lib. 3. cap. 32. Vualafriid. cap. 22. Microl. cap. 18.* & cum cessasset communio populi quotidiana in Missa, vice communionis Sacramentalis osculum pacis institutum est, ait *Innocent. III. lib. 6. cap. 5.* sumpto exemplo à Christo, qui Cœna vltima meminuit pacis: *pacem meam do vobis. Ioan. 14.* quod notauit *Vuald. tomo 3. tit. 4. cap. 41.* fusius de hac pace agit *Albassin. de vet. Ecclesi. rit. lib. 1. obseruat. 17.*

f Pax tecum. tradit Ordo Romanus, sed ex *August. sermone 84. de diuers. Baronius haurit Anno 45. num. 25.* Minister autem daturus pacem genuflectit ad dextram Celebrantis, & dicto tertio, *Agnus Dei,* Cum prima oratione sequenti, porrigit instrumentum osculandum eidem Celebranti: tum facta genuflexione accedit ad Prælaturum, & alios, quibus idem instrumentum porrigit, facta tantum reuerentia post pacem datam vnicuique. Velum quoque adhibebit colori Missæ conueniens, quo qualibet vice reget illud, antequam alter osculetur, si plures sint Prælatis; alias non tergat, nisi Prælatis. neque vero danda est pax hoc loco cuiuscunque, sed personæ, seu personis valde insignibus.

6 Si vero celebret pro Defunctis non percutit pectus ad, Agnus Dei, quia dicit, g Dona eis requiem, h nec dicit primam Orationem, Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis, & cet. i non dat pacem, sed dicit alias duas sequentes Orationes, l Domine Iesu Christe fili Dei viui, & m Perceptio Corporis tui. Quibus Orationibus dictis; genuflectens Sacramentum adorat, & se erigens dicit secreto, n Panem celestem accipiam, & cet. quo dicto, dextra manu accipit de Patena reuerenter ambas partes Hostie, & collocat inter pollicem & indicem sinistra manus, quibus Patenam inter eundem indicem & medium digitos supponit, & eadem manu sinistra tenens partes huiusmodi super Patenam inter pectus & Calicem, parum inclinatus, dextra tribus vicibus percutit pectus suum, interim etiam tribus vicibus dicens voce aliquantulum eleuata, o Domine non sum dignus, & secreto profequitur, vt intres, & cet. Quibus tertio dictis, ex sinistra accipit ambas partes predictas Hostie inter pollicem & indicem dextra manus, & cum illa p supra Patenam signat seipsum signo Crucis, ita tamen, vt Hostia non egrediatur limites Patena, dicens q Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in vitam eternam. Amen, & se inclinans, cubitis super Altare positus, r reuerenter easdem ambas partes sumit: quibus sumptis deponit Patenam super Corporale, & erigens se iunctis indicibus & pollicibus, ambas quoque manus ante faciem iungit, & aliquantulum quiescit in meditatione sanctissimi Sacramenti. Deinde depositis manibus dicit secreto, s Quid retribuam Domino pro omnibus, qua retribuit mihi, & interim discooperit Calicem, genuflectit, surgit, accipit Patenam, inspiciat Corporale, colligit fragmenta cum Patena, si qua sint in eo, Patenam quoque diligenter cum pollice & indice dextra manus super Calicem extergit, & ipsos digitos, ne quid fragmentorum in eis remaneat.

g Dona eis requiem. Habet Hugo Victor. de Spec. Missa lib. 3. cap. 37. quasi inquit, magis Defunctorum, quam nostri memores, indulgeri eisdem Deum precamur. Alex. Alenf.

h Nec dicit primam Orationem, ita Durand. lib. 4. c. 53. quia est de pace, qua non datur in Missa Defunctorum.

i Non dat pacem, scribit Amalar. lib. 3. cap. 44. & ante eum Alcuin. c. de exequiis mortuorum; quia inquit, indicium est laetitiae, quod non conuenit Missae Defunctorum. Durand. loco proxime citato addit, quiescere iam defunctos in Domino, neque amplius esse in turbatione hominum, Albaspinus de vet. ritibus libro 1. obseru. 17. probabiliore affert causam; quia, ait, mortuorum sacra priuata erant, non solemnibus ex can. 4. Conc. V. asen. 2. in solemnibus autem erat communio populi, & ad eam per pacem praeparatio, qua cessabant in priuatis.

l Domine Iesu Christe. Non ex Ord. Roman. sed ex religiosorum traditione dici-

tur, vt scribit Microb. cap. 18. Et haec secunda oratio dicitur semper cum sua conclusione, non enim haec tres orationes comprehenduntur sub lege Collectarum, de qua supra p. i. tit. 7. nu. 7. vt in antiquis patet Missalibus.

m Perceptio Corporis tui. Nullum Auctorem hucusque inueni, qui hanc Orationem indicet, eam legi in citato Missali V. atic. 4743.

n Panem celestem accipiam. Habet Durand. cap. 54.

o Domine non sum dignus, Teste Origen. homil. 5. in diuers. erat commune omnibus communicaturis. antiquissimus ergo est ritus.

p Supra patenam signat se. docet Durand. cap. 54. cupiens se sanctificari, inquit, sicut & Cruce sanctificata fuit Hostia a Sacerdote. neque in hoc casu moueat patenam, sed Hostiam tantum, ita tamen, vt non egrediatur limites patena, ne fragmenta cadant extra illam.

q Corpus Domini nostri, & cet. Habetur

in libro 8. Constit. Apost. cap. 13. & libro Sacrament. S. Greg.

1 Reuerenter sumit. Tenetur Sacerdos sumere, ex can. 8. Apost. & libro 8. Constit. Apost. cap. 20. quia est sacrificium, vt ait S. Tho. tertia part. q. 82. artic. 4. lege Duran. libr. 2. cap. 55. & tenetur præcisè hoc loco sumere, ex Conc. Toletan. 12. capit. 5. & habetur de cons. d. 2. relatum. cubitos autem teneat Sacerdos, dum communi-

cat, super Altare; sicut etiam in consecratione: vt initio solido respondeat finis sacrificij, qui fit in consumptione: itè, vt intra Aram fiat & consecratio & consumptio sacrificij; quod plene præstatur eo cubitorum situ.

f Quid retribuam Domino. Leguntur hi versus apud Durand. cap. 34. reliqua sunt necessaria, & valde congrua, vt patet.

5 Si vero adsunt Hostia consecrata super corporale posita t pro alio tempore conseruanda, facta prius genuflexione reponit eas in vas ad hoc ordinatum, & diligenter aduertit, ne aliquod fragmentum quantumcunque minimum remaneat super Corporale: quod si fuerit, accuratè reponit in Calicem. Post extersionem Patena, iunctis pollicibus & indicibus Calicem dextra manu infra nodum cuppæ accipit, sinistra Patenam, dicens. Calicem salutaris, &c. & signans se u signo Crucis cum Calice, dicit, Sanguis Domini nostri, &c. & manu sinistra supponens Patenam Calici, stans reuerenter sumit totum Sanguinem cum particula posita: Quibus sumptis dicit secreto, x Quod ore sumpsimus, &c. & super Altare porrigit Calicem ministro in cornu Epistole, quo y vinum fundente, se purificat: deinde z vino & aqua abluat pollices & indices super Calicem, quos abstergit purificatorio, interim dicens, a Corpus tuum Domine, quod sumpsit, &c. abluitionem sumit, & extergit os & Calicem purificatorio: quo facto, purificatorium extendit super Calicem, & desuper patenam, ac super Patenam paruam pallam, & b plicato corporali, quod reponit in bursam, cooperit Calicem velo, & bursam desuper ponit, & collocat in medio Altaris, vt in principio Missæ.

t Pro alio tempore conseruanda. Vetusissima consuetudo est, vt propter infirmorum communionem, necnon ob alias causas, Eucharistia asseruetur in arcula, seu pixide, Clem. lib. 8. Constit. Apost. c. 13. & Leo Papa ad Michaelem Imperat. lege Durand. lib. 1. derit. c. 16. quæ tamen erit mutanda de septimo in septimum diem, vt loquitur cum Synodo Turon. 4. c. 4. De sacrificio vero nihil remanere debet, ait S. Bonauent. 4. distinct. 12. art. 1. quest. 3.

u Signo Crucis cum Calice. Dextera tantum manu eum moueat, sinistra patenam tenens, quam nõ supponit Calici, nisi cum eum sumit. De signo Crucis cum Calice mentio est apud Durandum cap. 54. sed non de verbis, Sanguis, &c. reuerenter autem sumit totum, ter ori admouens Calicem, ait Durand. ibidem. semel, ait Crasus cum Castaldo in sua praxi: sed illud est vtitatius, & ad contumendam speciem reuerentè aptius. * ille vero mo-

do loquendi, accipit infra nodum Cuppæ, non significat aliud diuersum ab eo, quod supra alijs verbis dicitur tit. 7. nu. 5. tenens nodum infra cuppam, quod tit. 8. n. 7. repetitur. sensus enim est: accipit nodum cuppæ, qui est infra. neq; maior est ratio, vt diuersimode capiatur calix in prædictis casibus; imo ad sumendum Calicem tutius, & commodius tenetur nodus Calicis, minus tunc inter nodum & pedem illius. Berhardus autem varia phrasi solet dicere; vt in tit. 2. num. 2. & 4. & in tit. 3. nu. 1. ante infimum gradum altaris, post infimum gradum ad infimum gradum: hoc est, in piano cappelle. item in genuflexionibus addit aliquando, vsque ad terram; in inclinationibus addit aliquando, profundè; at sensus auctoris est, vt altera alteram Rubricam explicet ex identitate actionis, seu rationis. ne igitur hæreas in verbis.

Quantur: An Sacerdos sumens sanguinem sub altera specie vini plus gratiæ recipiat.

ci fiat. negat *Bellarmin. lib. 4. de Euchar. ca. 13.* & est communior sententia, concedit tamen *Suar. disput. 63. sect. 4. 5. & 7. cum alijs*, posse recipi maiorem gratiam, si in cōtinuanda sumptione plures deuotionis actus eliciantur. quod valet etiam in sumptione particularum quæ supersunt, & à Celebrante sumuntur, quia ad idem sacrificium spectant. Addit præterea *Henriq. cap. 43. num. 3.* cum ijs, qui volunt totum effectum Sacramenti produci per sumptionem primæ speciei, immo etiam primæ partis speciei (per sumptionem autem intellige deglutitionem, cum *Soto distinct. 11. quæstio. 2. artic. 1.* & est communis; tunc enim manducasti) dato casu, quod sumatur Hostia a sacerdote in peccato mortali, deinde pœniteat, & contritusumat Calicem, ex hac sumptione Calicis, aiunt, quod nihil ille Sacramentalis effectus sit percepturus. docet oppositum *Caiet. 3. p. q. 79. art. 1. quem sequitur Suar. loco cit.* qua in re sententiam tutiorem tu sequere; & à peccato caue.

x *Quod ore sumpsimus.* Habet *Ord. Rom. & Microl. c. 19.*

y *Vinum fundente.* Minister deferet ad Altare in cornu Epistolæ ampullas in pellicula, quas ministrabit cum osculis & reuerentijs debitis. & in fine relatis iisdem ad locum suum, extinguet Cereum pro eleuatione accensum, vt habetur supra, tit. 8. nu. 6.

Vino autem fit purificatio, ex *Innocent. III. de celebrat. Missarum cap. ex parte.* Deceret autem vt vinum pro purificatione Calicis infusum esset eiusdem saltem quantitatis, qua fuerunt primæ speciei sanguinis: alioquin Sacerdos illud saltem intra Calicem circumagat, vt absumentur species; neque extra Altare demittat Calicem, neque digitis labia Calicis, seu oris sui detergat, neque digitos lambat *Pius Quintus in epistola ad Archiepisc. Taronen. data die 8. Ianuarij 1571. & relata à Vicentio Surriano parte 1.* monet de prædicta vini ad purificatio-

nem adhibenda quantitate; & addit præterea, quod sumatur ablutio per eandem partem Calicis, per quam sanguis Christi haustus est. mirare, quæso, Sanctissimi Pontificis etiam in minimis, diligentiam. Purificationem vero de qua hoc loco, vocat Perfusionem *Innoc. III. lib. 6. cap. 8.* in eadem notat *Durandus c. 54.* Calicem esse bis tantum admouendum ori; non ultra. nam verè stomachum astatibus mouet pluries, quàm ter sanguinem, & bis purificationem de Calice fugere.

Quid vero, si celebrans vouisset, non bibere vinum? poterit tamen hoc loco vino vti quia hic vrget Ecclesiæ præceptum. *Aror. lib. 11. c. 10. q. 7.* nec abstemij debent sine vino purificare Calicem, Papa inconsulto, ex Romana praxi.

z *Vino & aqua abluit, &c.* Vino digitos perfundi scribit *S. Thom. tertia parte, quæst. 83. artic. 5.* ad 10. aqua post vinum efficit etiam, ne purificatorium maculas vini nimium contrahat, & modestiam significat, seu humilitatem, ex *Innocent. III. libro 6. cap. 8.* non tamen sumebatur hæc ablutio, sed in locum mundum proijciebatur, ex *Durand. cap. 55. libro 4.* vtramque nunc abluitionem sumit Sacerdos, & in medio Altaris. curet autem, ne dum digitos purificatorio tergit, corporale commaculet, gutta cadente è digitis, & ideo deponat calicem extra corporale, donec digitos absterferit.

a *Corpus tuum Domine. Meminit Durand. lib. 6. cap. 77.*

b *Plicato Corporali* ita *Ordo Romanus, & Honor. in Gemma libro 1. cap. 65.* Calicem autem, dum plicat Corporale, collocat Sacerdos versus cornu Epistolæ, vt commodius bursam accipiat, quæ est in cornu Euangelij.

c *Vt in principio Missæ.* Velum ergo velabit Calicem totum in anteriori parte, sicut initio Missæ: quod non caret mysterio, vt dicemus in *expositione mystica Missæ nu. 11.*

6 *Si qui sunt & communicandi in Missa, Sacerdos post sumptionem Sanguinis, antequam se purificet, facta genuflexione ponat particulas consecratas in pyxide, vel,*

h *Domine non sum dignus, &c.* Eodem modo fuit additum, ut supra, ex *Origene*, exemplo celebrantis: & dicitur à Sacerdote totum integre clara voce, & semper in genere masculino. * Quare ritus ille apud quasdam Moniales, quæ dicunt, tacente Sacerdote: *Domine non sum digna*: continet errata duo. alterum, quod à Sacerdote non dicitur, contra hanc Rubricam; alterum, quod mutantur verba à Centurione accepta, & à Rubrica non mutata, contra Bullas Pij V. & Pauli V. qui prohibent mutationem in Missali & Rituali Romano, in quo expresse dici iubetur pro feminis quoque: *Domine non sum dignus*.

i *Porrigit Sacramentum*. Per particulas danda est communio; non autem cuiusque de populo danda videntur partes illius Hostiæ, quæ forte referuatur post Orationem quadraginta horarum: quod etiam vetuit Sanctus Carolus in *Synodo Dioces.* 11. quia rudiores rotundam potius volunt particulam, alioquin facile patiuntur scâdalum: imo *ibidem* iussit, à solo Sacerdote prædictam Hostiâ sumi, quod melius esset, post Calicis sumpcionem. In *Ordine Romano* Subdiaconi, & his inferiores, ore, non manu, accipiebant à Celebrante communionem, & Conc. *Rhotomagen.* can. 2. apud *Burchard.* libr. 3. c. 76. iussit, ut Eucharistia non nisi in os cuiuscumque sumentis immittatur à Sacerdote. qui verò communicant, manus in Crucis formam componere debent, ex *Synodo 6. in Trullo can.* 102. In singulis Dominicis, ex *Augustino epist.* 118. ad *Ianuarium*, vel tertiâ Dominica (quod nota pro Societatibus Sanctissimi Sacramenti) vel summis festiuitatibus, vel ter in anno saltem, ex decreto *Fabiani Papa* apud *Iuon.* part. 2. capit. 27. communica-

7 *Si in Altari remaneant particula in Calice, seu in alio vase vsque ad finem Missæ, seruentur ea, p qua in Feria quinta Cœna Domini præscribuntur circa finem Missæ.*

p *Quæ in feria quinta*. Hoc est, genuflectat Sacerdos, quando cunque accedit vel recedit à medio, vel transit ante Sacramentum in vase referuatum, & cum

bant, *Gemmalibr.* 1. cap. 66. Initio enim laici omnes in singulis Missis communicabant, *Dionys.* cap. 3. *Eccles.* Hierar. & optat, ut diximus, fieri quoque nunc temporis Concil. *Trid.* sess. 22. cap. 6.

l *Cum eo signum Crucis*. Eo modo; quo supra signauit seipsum Sacerdos *S. Thom.* opusc. 75. cap. 4.

m *Simul dicens, Corpus &c.* Dicuntur hæc verba in distributione Eucharistiæ, teste *Alcino de Sabbato Sancto*. asserit *Microlog.* capit. 18. dici ex religiosa traditione: sed habentur apud *Ioan. Diac. in vita Sancti Gregorij*, & in *Concilio Rhotomagen.* cap. 2.

n *Non dat eis benedictionem*. Neque etiam in Missis Defunctorum, contra quosdam qui loquuntur gratis. Sed neque in his Missis distribuenda esset Eucharistia, ut docet *Albasp. de vet. rit. libr.* 1. obseru. 14.

* *Si in fundo Calicis vnitæ vini species adhuc reperiantur, summi poterunt ante vini infusionem in Calicem: & est ritus congruentior.*

o *Tenens vas cum vino, & aqua*. Creditur Christus confecisse Calicem mixtum vino & aqua, ex *Tridentina sessione* 22. cap. 7. unde & in Calicem infundimus aquam. *Chrysof.* autem iussit aquam, aut pastillum degustari post communionem; in Ecclesia Occidentali antiquus erat mos vini aqua mixti, aut aquæ puræ ad purificationem. lege *Baronium Anno* 403. fit autem hæc ablutio oris ad deglutendam facilius particulam, & ad humilitatem significandam, ut de ablutione digitorum supra, ex *Innoc. III.* retulimus, quasi memoreret communicati suam indignitatem. item, ne cum salua, aut pituita quicquam Sacramenti excreetur, ex *Palladio in vita Sancti Ioan. Chrysof.*

dicit; *Dominus Vobiscum*; non vertit se ad populum in medio Altaris, sed paulo prope cornu Euangelij, ne terga vertat Sacramento, & in fine ibidem dabit benedi-

nedictionem, non perficiens circulum, qui neque fit ad, *Orate fratres*, in Parasceue. ergo neque hoc loco eadem de causa. Calix quoque in hoc casu non erit collocandus in medio Altaris, sed à latere Euangelij: neque plicabitur Corporale, nisi reposito Sacramento in locum suum post Missam. Denique, cum dicit Euangelium S. Ioannis in fine Missæ, non signabit Altare, sed seipsum tantum, vt Feria quinta in cæna Domini suo loco dicemus.

Quid vero agendum sit à Sacerdote, quando fragmenta supersunt, seu pauca particula, peracta populi communione, dicemus in sua, cum de defectibus Missæ, tit. 7. n. 2. agemus.

* Accidit etiam, quod purificanda sit

Pixis intra Missam (qua de re nullibi agitur in Ritualibus libris) & eo casu purificabitur illa ante Calicis purificationem collectis nimirum in eius fundo fragmentis omnibus diligentissime cum indice dextræ manus, & cum eodem indice summi poterunt, admoto eodẽ linguæ, vel ad labium pixidis fragmentis deductis, & ore eidem admoto, ita vt nullum remaneat fragmentum. deinde infundi potest paululum vini quo circumactio intra Pixidem, & tergente indice, tota pars interior abtergatur: quo hausto, exiccabitur pixis interior vndequaq; purificatorio. non debet deinde vacua pixis tegi velo, sed panno lineo. Denique fiunt reliqua de more pro Calicis purificatione.

8 In Missa solemnè Diaconus stans retro post Celebrantem, cum in Oratione Dominica dicitur, *Et dimitte nobis debita nostra*, facta ibidem genuflexione, vadit ad dexteram Celebrantis, & Subdiaconus circa finem Orationis Dominica, facta item genuflexione, reuertitur ad Altare, & stans in cornu Epistolæ porrigit q. Patenam Diacono, qui eam discooperit, & purificatorio abstergens dat Celebrantis, illius manum osculando, & quando opus est, discooperit, & cooperit Calicem, & cum Celebrante adorat. Subdiaconus reddita Patena, & deposito velo, quod ab humeris eius pendeat, genuflectit, & descendit retro post Celebrantem: & cum dicitur, *Pax Domini*, iterum genuflectens accedit ad sinistram Celebrantis, & simul dicunt, *Agnus Dei*, deinde facta ibidem Sacramento genuflexione, redit post celebrantem. Diaconus vero à dextris genuflexus expectat pacem, & cum Celebrans osculatur Altare, ipse se erigens simul osculatur illud extra Corporale, & à Celebrante dicente, *Pax tecum*, complexus accipit pacem, u. sinistris genis sibi inuicem appropinquantibus, & ei respondet, *Et cum spiritu tuo*. Postea iterum Sacramento in Altari adorato, vertit se ad Subdiaconum retro post Celebrantem, & similiter dat ei pacem. x Subdiaconus accepta pace à Diacono, & facta Altari genuflexione, comitatus ab Acolytha vadit ad Chorum, y & dat pacem primo cuiusque Ordinis, dignioribus prius deinde minus dignis, & reuersus ad Altare, facta genuflexione dat pacem Acolytha, qui ipsum comitauerat, qui & alijs Acolythis circa Altare dat pacem: deinde Subdiaconus vadit ad dexteram Celebrantis, & quando opus est, discooperit Calicem, z accipit ampullam vini, & infundit, quando Celebrans vult purificare. Diaconus post datam pacem Subdiacono vadit ad librum, & dum Celebrans se communicat astant ipse & Subdiaconus profunde inclinati versus Altare.

q Patenam Diacono. Dant patenam per manus in manum Celebrantis. Innocent. III. lib. 6. c. 1. apparet In Ord. Rom. aliquod vestigiũ huius ritus, sed per plures manus patena trãsibat, quàm per duas
r Discooperit, & cooperit. ita Innoc. III. ibid. cap. 2. Diaconi enim est ministerium

circa Calicẽ. sufficiunt autem reuerentiæ cū genuflexione in Rubrica præscriptæ.

s Dicunt Agnus Dei. Percutiant Ministri sibi pectora cum Celebrante, non tamen sinistra posita cum eo super Altare, sed infra pectus eidem pectori admota.

t *Complexus accipit pacem, &c.* De complexu ad pacem dandam *Chrys. homil. 51. ad popul. Antioch.* alter alterum amplectitur, inquit, ut vnum multi fiamus.

u *Sinistris genis.* Habetur in *Ceremon. Episcop. libro 1. cap. 24.* Durandus tradit ad dexteram Celebrantis recipi pacem à Diacono, quod & nos obseruamus, à dextris, inquit hæc Rubrica, *genus flexus expectat pacem.* non autem dextris genis. Per genas sinistras significatur, dari pacem è corde, quod ad sinistram vehit; & quod in aduersis etiam cum proximo pax habeatur.

x *Subdiaconus accepta pace, &c.* Diaconus dat pacem Subdiacono, & hic alijs eisdem, quos Diaconus incensauit, *Hugo Victorin. de spec. Miss. obser. lib. 2. cap. 40.* & præterea Acolytho comitanti inclusiue.

y *Dat pacem primo.* Qui dat pacem, nemini inclinatur, cui dat pacem, nisi postquam dederit qui accepit, inclinatur caput danti, ante, & postquam accepit, ex *Ceremon. Episc. supra.* Item, qui dat, dicit, *Pax tecum;* qui recipit respondet: *Et cum spiritu tuo.* amplectunturque se inuicem, & appropinquant genas sinistras, ut dictum est de Celebrante, & Diacono. in vnoquoque deinde Ordine primus dat pacem alteri subsequenti, & ille alteri, & sic deinceps vsque ad vltimum eiusdem Ordinis, non præmissis inuitationibus, quæ in incensatione tantum fiunt.

Laicis vero datur per instrumentum, de quo supra num. 3. osculatum ab eo, qui pacem à Celebrante immediate accepit, in eodem *Ceremon. Episc.* & ut ibidem dicitur, non nisi stanti pax datur, scilicet, cui per osculum datur.

Ordo vero dandi pacem est idem, qui

de incensatione dictus est supra: sed per instrumentum datur laicis singulis: per osculum primo cuiusque Ordinis: à Subdiacono illis laicis; quos Diaconus incensauit, ab Acolytho laicis alijs. nunquam vero à Diacono alicui datur; neque Domino loci, ex Decreto Sacre Rituum Congregationis 5. Julij 1614. neque datur vnquam cum patena, vice Tabellæ, seu instrumenti; quam patenam prohibuit Pius V. in epistola ad Archiepisc. *Tarraconen. supra citata nu. 5.*

z *Ampullam vini & aqua.* Ut pro ablutione digitorum in Missa priuata dictum est, neque omitrat Subdiaconus osculationes, & reuerentias debitas in ministrandis ampullis Celebrantis.

a *Stant.* Si tamen Subdiaconus redierit, quem non debet expectare Celebrans: & eo casu inclinatur stant à verbis; *Domine non sum dignus:* manibus iunctis ante pectus. Acolythorum alter deferet sine genuflexione ampullas ad Altare cum pellicula, quas porriget sine osculis Subdiacono, & referet ad Credentiam; alter portabit Velum paruum de Credentia ad Altare in cornu Euangelij, ut Subdiaconus eo deinde tegat Calicem, ut infra. * si non redierit Subdiaconus, suppleat Acolythus in ministrandis ampullis pro Calicis purificatione: quæuis in meditatione Sanctissimi Sacramenti eam poterit celebrans adhibere moram, qua Subdiaconus ministrare queat ampullas.

Non lauat manus celebrans, nisi sit Episcopus.

Si adsint ministri cum intortitijs, peracta communionem populi, discedant, & ea extinguant.

9 *In Missa Pontificali, Assistens accipit, & desert pacem, ut b in Ceremoniali habetur. Si in Missa solemnè fiat Communio, omnia seruentur ut supra, sed prius communicet Diaconum, & Subdiaconum, deinde alios per ordinem: & Diaconus purificationem eis ministret. Interim à Choro cantatur Antiphona, quæ dicitur de Communio.*

Vide *Ceremon. Episc. lib. 1. cap. 24.* sed quid si detur Assistens paratus Celebranti? hic accipiet pacem à Celebrante, & da-

bit Clero. Diaconus recipiet ante Clerum ab eodem Assistente, & dabit Subdiacono ut ait *Crassus lib. 1. c. 50.* Sed ego præsentente

fente Subdiaconus dabit pacem Diacono post datam pacem in Choro *Congreg. Rit. 17. Iunij 1606. & 15. Martij 1608.*

b *In Cereemoniali.* Hoc est, *Cereemon. Episc.* vt alijs notatum est.

c *Fiat Communio.* Diaconus cooperto Calice cum Palla, eoque posito paulo ultra medium Corporalis, intra Aram tamen versus cornu Euangelij, collocat in medio Corporalis Pixidem. quod si ea extrahenda sit de Tabernaculo, idem ipse extrahat cum genuflexionibus, antequam extrahat, & postquam extraxerit, genuflexo interim Celebrante & alijs circa Altare. Diaconus in cornu Epistolae stans profundè tamè inclinatus, dicit ad alta voce; *Confiteor*, manibus iunctis. Celebrans, postquam Diaconus Pixidem disceoperuit, stat in medio Altaris facie versa ad Diaconum; Subdiaconus item post Celebrantem stabit; qui, dicto: *Confiteor*, eodem loco stans dicit, *Misereatur*, & *Indulgentiã*, propè medium Altaris, facie item versa ad Diaconum, qui respondebit, *Amen*. Acolythi interea ante mediũ Altaris in superiori gradu extendunt linteum mundum genuflexi, facie sibi inuicem versa: Diacono verò & Subdiacono ante linteum genuflexis, Celebrans cum debitis genuflexionibus eos comunicat, præmissis verbis: *Ecce Agnus Dei, &c. Domine non sum dignus*, cum reliquis cereemonijs, de quibus supra nu. 6. est dictum.

Qui vero gestant intorticia, substituant sibi alios, donec comunicent, neque ac-

cedant cum intorticijs ad celebrantem pro communione.

Dum alios Celebrans communicat, Subdiaconus stat à sinistris Celebrantis, Diaconus in cornu Epistolae purificationem cum Calice ministrat, ijs, scilicet, qui de Clero sunt; non laicis, quibus purificationem dabit alter è Clero cum alio vase, aut vini, aut aque. Diaconus autem eo casu ad dexteram Celebrantis accedit. neque ministri patenam teneant sub mento comunicantium quod ad Episcopalem attinet maiestatem.

Sacerdotes cū stola de collo pendente communicant, *ex Conc. Braccar. 3. can. 3.* ante Altare quoque vna cum Leuitis, & Clero; laici vero extra Chorum, *ex Conc. Tolet. 4. c. 17.* à quo semper excluduntur, *lib. 2. Apost. Constit. c. 57.* vt ostendatur honos Cleri à laicis distinctus, & vt Clerus inseruiat diuinis liberius, ait *Carol. Nouar. Episcopus.*

Facta communione cum debitis reuerentijs, Diaconus operit Pixidem, & reponit in locum suum, genuflexo interim Celebrante, & post eum Subdiacono: quibus deinde surgentibus, & reposito Calice in medio Altaris, detectoque, fiūt alia pro purificatione Celebrantis, quæ supra sunt dicta.

d *Communio.* Vide quæ habentur supra p. 1. tit. 13. n. 1. pag. 37.

Quod si remaneat Sacramentum in Altari, Ministri obseruent, & Diaconus præsertim dicturus, *Ite Missa est*, quæ supra Celebranti sunt præscripta. n. 7.

De Communione, & Orationibus post Communionem dicendis. XI.

1 Celebrante purificato, dum Calicem collocat in Altari, e liber Missalis defertur per ministrum ad cornu Epistolae, & collocatur, vt in Introitu. Ipse autem minister genuflectit iuxta cornu Euangelij, vt in principio Missæ. Deinde Celebrans stans iunctis manibus legit Antiphonam, quæ dicitur Communio, qua lecta, iunctis item manibus ante pectus vadit ad medium Altaris, & eo osculato, vertit se ad populum à manu sinistra ad dexteram, & dicit, *Dominus vobiscum*, & per eandem viam redit ad librum, & dicit Orationes post communionem, eisdem modo, numero, & ordine, vt supra dictæ sunt Collectæ. Quibus finitis, & claudit librum, & iungens manus ante pectus, reuertitur ad medium Altaris.